

Recenzja dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego
doktor Iwony Janickiej
w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia

1. Podstawa sporządzenia recenzji

W związku z uchwałą nr 15/01/RDNH/2022 Rady Dyscypliny Naukowej Historia Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 14.01.2022 r. powołującą mnie jako recenzenta do komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania dr Iwoni Janickiej stopnia doktora habilitowanego (pismo z 27.01.2022 r.) przedstawiam recenzję, o której mowa w art. 221 ust. 8 Ustawy z 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Jednolity tekst ustawy Dz. U. 2021, poz. 478).

2. Ogólne informacje o Habilitantce

Droga naukowa doktor Iwony Jolanty Janickiej związana jest z Uniwersytetem Gdańskim, na którym uzyskała dwa pierwsze stopnie naukowe: magistra w 1997 r. na podstawie pracy *Wilno i jego mieszkańcy* (promotor dr hab. Bogusław Cygler prof. UG, recenzent dr hab. Zbigniew Opacki prof. UG) oraz doktora w 2007 r. na podstawie rozprawy *Kultura higieniczna Wilna w latach 1795-1915* (promotor dr hab. Zbigniew Opacki prof. UG, recenzenci: dr hab. Krzysztof M. Kowalski prof. UG i dr hab. Andrzej Szwarec prof. UW). Z uczelnią tą jest też związana zawodowo od momentu zatrudnienia w 2005 r. na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Nowożytnej w Instytucie Historii. Wcześniej w latach 1997-2004 pracowała jako nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w V Liceum Ogólnokształcącym im. S. Żeromskiego w Gdańsku.

3. Ocena osiągnięć naukowych

3.1 Główne osiągnięcie

Jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego została przedstawiona monografia *Sina śmierć z Azji. Epidemie cholery w północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku* (Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2021, ss. 848). Środki na sfinansowanie badań przedstawionych w rozprawie zapewnił grant Narodowego Centrum Nauki uzyskany w 2015 r. w ramach konkursu „OPUS 10”, którego habilitantka była kierownikiem i wykonawcą. Jego realizacja została zakończona 4 sierpnia 2021 r.

Wybór przedmiotu badań podyktowała potrzeba wypełnienia luk badawczych, bowiem zagadnienia te nie doczekały się do tej pory całościowego opracowania, szczególnie w literaturze polskiej. Był również, jak podkreśla Autorka, kontynuacją i zarazem poszerzeniem Jej dotychczasowych zainteresowań naukowych koncentrujących się na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz przemianach cywilizacyjnych, szczególnie w zakresie kultury sanitarnej, jakie na nich zachodziły w XIX w.

Tytuł pracy został sformułowany poprawnie. Jego pierwsza część jest zwięzła i intryguje czytelnika, a opiera się na jednym z objawów cholery – sinicy oraz określa pochodzenie geograficzne choroby. Jak wskazuje Autorka, pojęcie to wprowadził do literatury jako synonim cholery Jürgen Osterhammel w pracy *Historia XIX wieku. Przeobrażenie świata* (Poznań 2013) jako podtytuł podrozdziału. Druga jego część konkretyzuje zakres rzeczowy, terytorialny i czasowy. Autorka przekonująco uzasadnia swój wybór we Wstępie, a szczegółowo w rozdziale pierwszym. Epidemie cholery odcisnęły wyraźne piętno na życiu społeczności i państw, które ich doświadczały. Obszerny zakres geograficzny, stanowiący zarazem wyodrębnioną jednostkę administracyjną: Kraj Północno-Zachodni, złożony początkowo z pięciu, a od 1842 r. sześciu guberni (wileńska, grodzieńska, mińska, mohylewska, witebska, kowieńska) pozwolił na prześledzenie kierunków i okoliczności rozprzestrzeniania się choroby, stosowanych środków profilaktycznych i leczniczych w masowej skali, co umożliwiło określenie ogólnych prawidłowości i oddzielenie od nich nietypowych przypadków. Operowanie jednostkami administracji państwowej ułatwiało poszukiwania źródłowe i klasyfikację zjawisk. Słusznie też Autorka zrezygnowała z precyzyjnego określenia ram czasowych zadowalając się wskazaniem wieku XIX, bo aczkolwiek precyzyjnie przedstawiła daty poszczególnych pandemii cholery, w tekście pracy sięga do okresu wcześniejszego (historia cholery i walki z nią) oraz późniejszego (skutkiem cholery były między innymi reformy sanitarne, które wykraczały nawet poza XIX stulecie).

Cele badawcze Autorka sama określiła jako „wyzwanie, którego realizacja zajęła kilka lat”. Pytania, które sobie postawiła, sprowadzić można do następujących kwestii: jakie warunki „cywilizacyjno-środowiskowe” w guberniach północno-zachodnich sprzyjały rozwojowi cholery, jaka była skala zjawiska wyrażona liczbami bezwzględными i miernikami epidemiologicznymi, jaką rolę w walce z epidemiami odegrało państwo, jakie wprowadzono środki profilaktyczne, jak organizowano zakłady lecznicze, jakich medykamentów używano w trakcie leczenia, czy pomoc medyczna była wystarczająca, jak wyglądała dekontaminacja cholery, czy epidemie cholery przyczyniły się do przemian cywilizacyjnych (np. przeprowadzenie reform sanitarnych), jak wypadła Rosja na tle innych państw. Podkreślić należy logikę i całościowe spojrzenie na badany problem, zaczynając od okoliczności warunkujących pojawienie się cholery, poprzez jej przebieg i sposoby radzenia sobie z chorobą, a kończąc na konsekwencjach jej wielokrotnego pojawiania się w XIX w.

Szukając odpowiedzi na postawione pytania Autorka sięgnęła do bogatej bazy źródłowej rozproszonej w kilku państwach: Litwie (Wilno i Kowno), Białorusi (Mińsk i Grodno), Rosji (Sankt Petersburg i Moskwa), Polsce (Białystok, Warszawa, Kraków), w których prowadziła kwerendy archiwalne i biblioteczne. Materiały mają bardzo zróżnicowany charakter. Zostały wytworzone przez organy administracji państwowej: centralne i gubernialne, różne instytucje podejmujące walkę z cholera, szpitale, akademie medyczne, towarzystwa lekarskie, osoby prywatne (przede wszystkim lekarzy, kupców). Zawierają dokumenty o charakterze normatywnym (ustawy, rozporządzenia, cyrkularze), obiegowym (instrukcje, sprawozdania, protokoły), finansowym (rachunki, umowy dotyczące wynagrodzenia personelu, kontrakty na wynajem domów na cele lecznicze), prywatnym (korespondencja, notatki, dzienniki), wyjątkowo technicznym i kartograficznym. Wśród źródeł drukowanych najistotniejsze były książki pamiątkowe poszczególnych guberni (wykorzystano ich około 80), materiały do geografii i statystyki Rosji, traktaty medyczne i poradniki zdrowia, odczyty Departamentu Medycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, drukowane wspomnienia, natomiast prasa medyczna z epoki, do której Autorka sięgnęła, okazała się w Jej ocenie mniej przydatna niż można było przypuszczać. Podstawa źródłowa pracy jest zatem obszerna, zróżnicowana, niełatwa w eksploracji ze względu na swoje rozproszenie, częściowo rękopiśmienny charakter, różnorodność językową, a co za tym idzie konieczność tłumaczenia (szczególnie nazw instytucji i urzędów) i transliteracji nazwisk. Autorka potrafiła jednak z tego złożonego materiału stworzyć spójną całość.

Uzupełnienie stanowiła literatura przedmiotu i chociaż Habilitantka zastrzega, że ze względu na jej obfitość w odniesieniu do cholery zastosowała wybiórcze podejście,

koncentrując się na pracach odnoszących się do badanej problematyki, czasu i miejsca oraz historiografii polskiej i rosyjskiej, Bibliografia jest obszerna, obejmuje również pozycje niemiecko-, angielsko- i litewskojęzyczne, zarówno XIX- i XX-wieczne, jak i najnowsze. Wśród nich Autorka wskazuje te, które odegrały szczególną rolę jej własnych badaniach. Trzy z nich, mianowicie prace G. I. Arhangel'skiego (*Holernyâ epidemii v Evropejskoj Rossii v 50-ti-letnij period 1823-1872 gg.*, S. Peterburg 1874), N. F. Gamaleâ (*Holera i borba s' neâ*, Odessa 1905) oraz V. Siudikasa (*Choleros epidemijos Lietuvoje 1831-1921 metais*, Kaunas 1998 - ta pozostaje w maszynopisie) uczyniła punktem wyjścia swoich ustaleń statystycznych, poddała je weryfikacji i skonfrontowała z własnymi propozycjami danych liczbowych odnoszących się do chorych i zmarłych na cholere w poszczególnych guberniach i latach (Aneks 3). Natomiast w kwestii metodologii badań w odniesieniu do statystyki epidemicznej Autorka przyjęła rozwiązania zastosowane w pracy B. Dettke (*Die asiatische Hydra. Die Cholera von 1830/31 in Berlin und den preu3ischen Provinzen Posen, Preu3en und Schlesien*, Berlin-New York 1995).

Zasadniczą część pracy stanowią trzy rozdziały, poprzedzone Wstępem (i Wykazem skrótów) i zwieńczone Zakończeniem, po którym umieszczony jest Aneks, Bibliografia, Spis: ilustracji, map i tabel, Podsumowanie w języku angielskim, rosyjskim i litewskim oraz Indeks osób. Rozdziały w układzie rzeczowo-chronologicznym są proporcjonalne (liczą około 170-200 stron każdy) i cechuje je przejrzysta i logiczna konstrukcja.

Pierwszy Autorka poświęciła rzetelnemu opisowi cholery - najpierw jej etiologii i uwarunkowaniom rozprzestrzeniania się, kładąc przy tym nacisk na XIX-wieczny stan wiedzy o tej chorobie, co przekładało się na metody profilaktyki i leczenia stosowane w czasie pandemii. W dalszej części rozprawy informacje te pozwalają zrozumieć zalecenia dotyczące postępowania w czasie cholery, a także ocenić skuteczność proponowanych środków. Autorka scharakteryzowała również sześć północno-zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego pod względem warunków przyrodniczych (fizjograficznych według dawniejszego nazewnictwa) oraz społeczno-cywilizacyjnych, koncentrując się na informacjach mających bezpośredni wpływ na rozprzestrzenianie się choroby. Opis XIX-wiecznych pandemii cholery rozpoczęła Autorka od przytoczenia informacji o najstarszych znanych w historiografii, a datację pięciu fal pandemicznych w Rosji przedstawiła na tle ustaleń podawanych w literaturze światowej i rosyjskiej, wprowadzając pewne korekty na podstawie własnych badań. Podkreślić należy, że taki sposób prowadzenia wyводу (przedstawienie genezy i szerokiego tła zjawiska, odwołanie się do literatury przedmiotu, weryfikacja jej ustaleń i zaproponowanie własnych) jest charakterystyczny dla Autorki i świadczy o dojrzałości badawczej. Zestawienie danych

liczbowych dotyczących chronologii pojawiania się i wygasania epidemii w poszczególnych guberniach oraz liczby ludności ogółem, chorych i zmarłych (oraz przeliczeń w postaci współczynnika zapadalności skumulowanej, współczynnika umieralności na 1000 osób oraz wskaźnika śmiertelności wyrażonego w procentach) wymagało ogromnej i żmudnej pracy. Autorka przedstawiła trudności badawcze, wynikające z „nierzetelności, niedokładności i niekompletności” urzędowych opracowań. Dotyczyły one szczególnie braku informacji o liczbie ludności, którą Autorka podawała za książkami pamiątkowymi poszczególnych guberni, uzupełniając luki metodą interpolacji i ekstrapolacji (s. 179). Szkoda, że nie znamy całości obrazu, w Aneksie 4 jest ogólna informacja o zastosowaniu wyżej wymienionych metod (s. 715), natomiast nie ma rozróżnienia, które liczby zostały uzyskane przy ich pomocy, a które pochodzą bezpośrednio ze źródeł, Autorka nie podaje też przykładowego sposobu szacowania danych. Na pewno jednak słuszne jest twierdzenie, że „nawet szacunkowe dane są cenne, ponieważ pozwalają w prosty sposób pokazać pewne fakty dotyczące epidemii, czego nie można zrobić, opisując je tylko słowami” (s. 179) i docenić należy trud, który kryje się za liczbami przedstawionymi w tabeli. Dodatkową wartość przedstawiają kartogramy (łącznie sześć) obrazujące przebieg cholery w północno-zachodnich guberniach Rosji w latach 1831, 1848, 1855, 1871, 1893 oraz w guberni mohylewskiej w 1848 r.

Nowe ustalenia przynosi rozdział drugi prezentujący profilaktykę zdrowotną i organizację ochrony zdrowia. Autorka wyjaśnia schemat działania aparatu administracyjnego w Cesarstwie Rosyjskim, koncentrując się na Departamencie Medycznym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i instytucjach kierujących walką z cholera w terenie oraz na wytworzonych procedurach prawnych. Przedstawia szczegółowo zalecenia higieniczno-sanitarne o charakterze profilaktycznym, które ukierunkowane zostały na trzy podstawowe obszary: jednostkę jako taką (zalecenia dotyczące diety, higieny osobistej, stanu ducha – ponieważ dostrzegano jego związek z podatnością na chorobę), jej przestrzeń prywatną (dom i obejście) oraz przestrzeń publiczną, za którą odpowiadało państwo i o którą dbało wykorzystując środki określone jak „medyczno-policyjne”. W ich zakres wchodził podział wsi, miast, powiatów na mniejsze jednostki (części, kwartały, okręgi sanitarne), poddanie ich kurateli dozorczy, wyznaczenie domów dla chorych, zorganizowanie transportu chorych do szpitala, wprowadzenie na czas epidemii nowych zasad organizacji pogrzebów. Istotną rolę w walce z rozprzestrzenianiem się cholery przypisywano ograniczeniom i kontroli ruchu na drogach lądowych (kordony sanitarne, kwarantanny), rzecznych i kolejowych (Autorka w typowym dla siebie stylu sieć tych dróg dokładnie scharakteryzowała). Po czasie okazało się, że powodowały one znaczne utrudnienia w życiu gospodarczym i codziennym, a nie były tak skuteczne, jak

sądzono. Zarządzenia wszelkiego rodzaju przytaczane przez Autorkę nasuwają pytania o możliwość wprowadzenia ich w życie i rzeczywiście Autorka w wielu miejscach konfrontuje je z rzeczywistością wskazując, że „część z nich w pewnym stopniu pozostała tylko pobożnym życzeniem” (s. 443 – to w odniesieniu do dróg kolejowych, ale i w innych przypadkach stwierdzenie to byłoby adekwatne). Czytelnik nie pozostaje zatem z przekonaniem, że środki podjęte w walce z cholera bez przeszkód funkcjonowały.

Trzeci rozdział poświęcony jest walce z cholera. W jego pierwszej części Autorka omawia pomoc medyczną i opiekę nad chorymi przedstawiając organizację tymczasowych placówek medycznych i ich personel, stosowane metody i środki lecznicze, kwestie pochówku zmarłych i zakładania cmentarzy cholerycznych. Podobnie jak w rozdziale drugim szczegółowość wydawanych i przytaczanych zaleceń mogłaby stwarzać wrażenie, że sytuacja epidemiczna pozostaje całkowicie pod kontrolą, Autorka przytacza jednak wiele przykładów, które pokazują rzeczywisty obraz. Przede wszystkim podkreśla dokuczliwy brak personelu lekarskiego. Różnie się też do niego samego oraz jego działań społeczeństwo odnosiło. Pochwały i wnioski o wynagrodzenie lekarzy za pracę w czasie epidemii świadczyły według Autorki że, „zawód lekarza zyskiwał wówczas [1854] coraz większy szacunek społeczny” (s. 516), natomiast protesty rodzin przeciw odsyłaniu ich chorych do szpitala, że „na zmiany w postrzeganiu pracy lekarza i instytucji szpitala trzeba było jeszcze [1866] poczekać” (s. 523). Nie jest to brak konsekwencji, raczej kwestia różnicy sytuacji (po epidemii i w jej trakcie) i różnego na nią reagowania. Wraz z upływem czasu Autorka dostrzega wzrost zaufania do lekarzy, a szczególnie placówek medycznych, co przejawiało się w chętniejszym korzystaniu z ich pomocy (90. XIX w. - s. 527). Druga część rozdziału poświęcona jest usuwaniu skutków epidemii. Dekontaminacja cholery, czyli usuwanie i unieszkodliwienie substancji zanieczyszczonych biologicznie bakteriami cholery było działaniem doraźnym i Autorka podaje szereg konkretnych działań, jakie w tej kwestii zalecano. Na szerszą skalę i w dłuższej perspektywie czasowej skutek miały przeprowadzone reformy sanitarne (przede wszystkim budowa wodociągów, kanalizacji, oczyszczalni wód, izb dezynfekcyjnych). Autorka przedstawia je na szerszym tle słusznie podkreślając, iż koniec XIX w. cechowało dążenie do rozwoju infrastruktury komunalnej oraz do uregulowania przepisami kwestii zdrowotności i zdrowia mieszkańców miast w całej Europie. Podkreśla również, iż ustrój Cesarstwa Rosyjskiego (samodzierzawie, biurokracyzm, centralizacja, niechęć wobec zmian) opóźniał te przemiany.

Rozprawę w znaczący sposób wzbogacają tabele umieszczone w tekście (25) i Aneksie (17), mapy (o których była już mowa - 6), ilustracje (38). Całość napisana jest przystępnym

językiem, mimo trudnej w odbiorze, szczególnie w części statystycznej, problematyki. Rozbudowane w niektórych partiach tekstu przypisy wnoszą wiele nowych informacji. Dostrzeżone błędy (literówki czy typowe pomyłki) występują sporadycznie, co jest godne podkreślenia w zestawieniu z objętością pracy i dowodzi rzetelności redakcyjnej (np. s. 321 Tab. 5 tytuł ostatniej kolumny – powinno być „Średnia liczba ludności na jednego członka personelu medycznego”, jak zresztą Autorka pisze w tekście na tej samej stronie; s. 453 Tab. 13 wiersz drugi – powinno być „9 osób na 6 miesięcy”, jak również Autorka pisze na s. 448).

Podsumowując Autorka zrealizowała postawione sobie ambitne cele badawcze, poszczególne zagadnienia analizowała dokładnie, niekiedy wręcz drobiazgowo, sięgając do ich genezy, wykorzystwała nieznane do tej pory lub mało wykorzystane źródła, poczyniła szereg nowych ustaleń lub poszerzyła wiedzę w odniesieniu do mało znanych aspektów technicznej i logistycznej walki z epidemiami cholery, wyniki badań przedstawiła na szerokim tle porównawczym, weryfikując wiele z dotychczasowych stwierdzeń, co dało podstawy do syntezy i wyciągnięcia wniosków końcowych. Wskazała też kilka obszarów badawczych, które mogą być przedmiotem dalszej eksploracji.

3.2 Pozostały dorobek naukowy

Dorobek naukowy Habilitantki ujęty liczbowo przedstawia się następująco: oprócz monografii przedstawionej jako główne osiągnięcie książka doktorska *Kultura higieniczna Wilna w latach 1795-1915* (Gdańsk 2009), 20 rozdziałów w monografiach (w tym 19 po uzyskaniu stopnia doktora), jedno hasło w słowniku, 5 współredakcji monografii, dwie redakcje czasopism, 12 artykułów w czasopismach (w tym 11 po doktoracie), udział w 26 konferencjach (w tym 23 po doktoracie).

Znaczna jego część dotyczy problematyki, która stanowiła osnowę pracy doktorskiej (publikacja ta nie została dołączona do dokumentacji przewodu habilitacyjnego), czyli geograficznie Wilna bądź guberni wileńskiej oraz życia codziennego (głównie w miastach, wsi został poświęcony jeden artykuł), a szczególnie jego sanitarnych uwarunkowań. Habilitantka wykazuje się znajomością XIX-wiecznych pamiętników i wspomnień, wydawnictw i prasy z tego okresu, które uzupełnia w części artykułów materiałem archiwalnym. Ze względu na możliwość szerszego oddziaływania publikacji w językach obszarów, których one dotyczą, warto wskazać trzy pozycje: przedstawienie Wilna jako miasta kontrastów w białoruskim czasopiśmie (*Вільня - горад кантрастаў. Выбраныя замалёўкі са штодзённага жыцця горада і яго жыхароў з 1795 г. да 40-х гг. XIX ст.*, „Arche” 2 (152), 2017, s. 225-243),

publikację źródłową, w której protokół z posiedzenia Gubernialnej Komisji Sanitarno-Wykonawczej został przedstawiony w języku rosyjskim i polskim (*Protokół z posiedzenia Gubernialnej w Komisji Sanitarno-Wykonawczej z 21 sierpnia 1892 roku*, „*Studia Historica Gedanensia*” t. 1: *Brud i smród*, 2010, s. 173-207.) oraz obraz Petersburga widziany przez pracujących w tym mieście dwóch wiedeńskich lekarzy umieszczony w monografii zbiorowej, na którą złożyły się artykuły polskich i rosyjskich autorów opublikowane w ich językach (*Petersburg w świetle relacji wiedeńskich lekarzy - Jana Piotra i Józefa Franków*, [w:] *Okno na Europę. Zagadnienia kulturowej tożsamości Petersburga i jego rola w historii powszechnej*, pod red. F. Apanowicza i Z. Opackiego, Gdańsk 2006, s. 59-68). Jednak perspektywy takiej międzynarodowej współpracy obecnie nie rysują się pomyślnie ze względów niezależnych od historyków.

W artykułach dotyczących szeroko rozumianej historii społecznej Habilitantka przedstawiła plastyczne obrazy dotyczące wybranej problematyki za punkt wyjścia przyjmując konkretny typ źródeł archiwalnych („bilety medyczne” wydawane prostytutkom, zdjęcia wykonywane zmarłym osobom i zwierzętom) oraz pamiętniki i wspomnienia, prasę, a także ówczesne wydawnictwa, często o charakterze poradników, których zadaniem było oddanie „ducha epoki”. Na ich podstawie rekonstruowała obrazy z życia społecznego (np. towarzyskiego studentów Uniwersytetu Wileńskiego) czy przemiany poglądów na dany temat (edukacji seksualnej młodzieży, kołtuna – postrzeganego najpierw jako przejaw zewnętrzny choroby, później jako efekt zaniedbania higienicznego; dostępu kobiet do studiowania medycyny i praktykowania zawodu lekarza). Ten ostatni artykuł, uważany przez samą Autorkę za najbardziej wartościowy, ma najbogatszą podstawę źródłową.

Zagadnienia związane z historią polityczną pojawiły się niejako na marginesie zainteresowań. Okolicznościom wystawienia w Wilnie pomnika Michała Mikołajewicza Murawjowa „Wieszatiela” poświęciła Habilitantka dwa artykuły, które wzajemnie się uzupełniają, szczególnie w kwestii pojawienia się inicjatywy budowy pomnika i jego realizacji. W artykule dotyczącym powstania Kościuszkowskiego na Litwie i współczesnych form jego upamiętniania odwołała się do swoich badań związanych z pracą doktorską oraz środków masowego przekazu (prasa, telewizja, internet). Bogatą podstawę źródłową, uwzględniającą też rękopiśmienne źródła archiwalne, ma artykuł poświęcony angażowaniu się wileńskich studentów w działalność patriotyczną.

Najistotniejsza część dorobku publikacyjnego Habilitantki związana jest z historią społeczną cholery i pokazuje drogę, która doprowadziła do napisania rozprawy habilitacyjnej. Część pozycji dotyczy szczegółowej analizy zagadnień, które pojawiły się na marginesie

rozprawy habilitacyjnej, jak kwestie związane z opieką nad chorymi dziećmi. Inne stanowią niejako wstęp do rozbudowanej analizy w rozprawie habilitacyjnej, np. organizacja kwarantann morskich oraz służb medycznych w czasie cholery, sposoby zapobiegania chorobie, fumigacja, pochówek zmarłych na cholere. Na szczególne wyróżnienie moim zdaniem zasługuje artykuł traktujący o uwarunkowaniach i przebiegu cholery w guberni mohylewskiej w 1848 r. (ze względu na mocną podstawę źródłową, obszerny i pozyskany z dużym nakładem sił materiał statystyczny, opracowany i przedstawiony w postaci wykresów oraz szerokie tło porównawcze), a także drugi przedstawiający analizę demograficzną i społeczną 553 osób zmarłych na cholere w szpitalu na Pohulance w Wilnie (rzadkością są źródła, które podają płeć, wiek, wyznanie, informację o zaopatrzeniu bądź nie sakramentami, miejsce zgonu i pochówku).

4. Aktywność naukowa lub artystyczna realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, szczególnie zagranicznej

Jako instytucje, w których realizowana była aktywność naukowa lub artystyczna, podaje Habilitantka cztery, w tym jedną zagraniczną.

W latach 2012 i 2014-2016 brała udział w cyklu konferencji „Życie codzienne Polaków w XIX wieku” organizowanych przez Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Instytut Historii Uniwersytetu w Łodzi. Dzięki nawiązanym wówczas kontaktom w 2013 r. we współpracy z UWM zorganizowana została konferencja „Litwa i jej sąsiedzi w relacjach wzajemnych (XIV-XIX w.)”, której Habilitantka była współkierownikiem ze strony WH UG, a następnie współredaktorem monografii zbiorowej, stanowiącej pokłosie konferencji (*Litwa i jej sąsiedzi w relacjach wzajemnych (XVII-XIX w.)*, pod red. Iwony Janickiej i Anny Kołodziejczyk, Olsztyn-Gdańsk 2014).

W 2017 roku Habilitantka została zaproszona do współpracy przez Państwową Galerię Sztuki w Wilnie (Nacionalinė Dailės Galerija) przy tworzeniu wystawy „Przyroda miasta: Rozpoczynając w Wilnie”. Na podstawie książki doktorskiej (*Kultura higieniczna Wilna w latach 1795-1915, Gdańsk 2009*) opracowała jeden z wątków przewodnich wystawy *Woda* (konspekt, propozycja części materiału ilustracyjnego oraz fragmentów książki dotyczących stanu wód, studni, kanalizacji i wodociągów w Wilnie w XIX w.). Opis wystawy zawiera katalog „Miesto gamta: prededant Vilniumi”.

Natomiast w ramach współpracy z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu (Pracownia Pytań Granicznych) w 2020 r. Habilitantka uczestniczyła w cyklu wykładów

„Epidemie chorób zakaźnych jako problem wielodyscyplinarny: od trądu do SARS-CoV-19”.
Wygłosiła wówczas wykład *Cholera - o myśleniu populacyjnym i statystyce*.

5. Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę lub sztukę

Dorobek dydaktyczny jest mocną stroną Habilitantki i zapewne ma to związek z początkiem pracy zawodowej w charakterze nauczyciela liceum ogólnokształcącego. Na Uniwersytecie Gdańskim Habilitantka prowadzi różnorodne zajęcia (proseminaria, seminaria licencjackie, ćwiczenia, wykłady), po części tematycznie związane z zainteresowaniami badawczymi. Zrecenzowała 27 prac licencjackich i magisterskich, nie znalazłam natomiast informacji, ile osób wypromowała. Angażuje się również w przygotowywanie podręczników dla studentów i uczniów. Jest redaktorką serii 10 skryptów dla kierunku Krajoznawstwo i turystyka historyczna, a ponadto autorką lub współautorką 17 publikacji z zakresu dydaktyki i nauczania historii i wiedzy o społeczeństwie (podręczniki, ćwiczenia, książki nauczyciela, karty pracy, sprawdziany). Recenzuje różnego rodzaju materiały dydaktyczne dla instytucji (długoterminowo dla Wydawnictwa Nowa Era, sporadycznie dla Polskiej Akademii Umiejętności). Bierze udział w pracach na rzecz Konkursu Historycznego dla uczniów szkół podstawowych w województwie pomorskim oraz Olimpiady Historycznej, a także w inicjatywach przygotowujących młodzież do matury. Natomiast dla studentów Habilitantka założyła kursy przedmiotowe na Platformie edukacyjnej UG. Tak więc działalność dydaktyczna jest różnorodna, ukierunkowana na studentów, uczniów szkół średnich, a częściowo także i podstawowych, a poszczególne jej obszary wzajemnie się uzupełniają.

Za najważniejsze osiągnięcie organizacyjne, najbardziej kompleksowe, uznaję za Habilitantką uruchomienie i rozwój nowego kierunku Krajoznawstwo i turystyka historyczna na Uniwersytecie Gdańskim, a następnie udział w pracach związanych z jego funkcjonowaniem, w tym w latach 2015-2019 jako opiekun kierunku, a także stwarzanie dodatkowych możliwości rozwoju zawodowego dla studentów (organizacja spotkań, kursy zawodowe). Działania miały charakter całościowy i doprowadziły do wymiernych i trwałych rezultatów.

Popularyzację nauki również oceniam wysoko. Habilitantka koordynowała lub współtworzyła wiele imprez naukowych, w tym Bałtycki Festiwal Nauki, Powiślański Festiwal Nauki (wydarzenia cykliczne) czy Uniwersalna Strefa Nauki (wydarzenie jednorazowe). Przeprowadziła wykłady otwarte na Uniwersytecie Gdańskim dla młodzieży maturalnej i nauczycieli oraz odczyty w gdańskim oddziale PTH. Występowała również w audycjach

radiowych, szczególnie w ostatnim czasie, bowiem temat rozprawy habilitacyjnej nieoczekiwanie zyskał na aktualności za sprawą pandemii COVID-19.

Wszystkie osiągnięcia Habilitantki zostały docenione przez władze Uniwersytetu Gdańskiego, czego wyrazem były nagrody Rektora II stopnia (przyznane 4-krotnie) oraz Medal Edukacji Narodowej.

6. Konkluzja końcowa

Podsumowując moją ocenę przedstawionej przez doktor Iwonę Janicką monografii *Sina śmierć z Azji. Epidemie cholery w północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku*, której szczegółowe omówienie zostało przedstawione powyżej, stwierdzam z przekonaniem, że jest ona osiągnięciem naukowym spełniającym kryteria, o których mowa w Ustawie z 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Jednolity tekst ustawy Dz. U. 2021, poz. 478) w art. 219 ust. 1 pkt 2 i stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny historia.

Za pozytywną oceną przemawiają ustalenia Autorki dotyczące: XIX-wiecznego stanu wiedzy nad cholera i wynikających z niego zaleceń profilaktycznych, międzynarodowej współpracy, a czasami rywalizacji państw w kwestii walki z epidemią, uwarunkowań sprzyjających szerzeniu się choroby w sześciu północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego, geografii i statystyki czterech pandemii cholery na tym obszarze (z pięciu, które dotknęły Rosję), instytucjonalnej i prawnej charakterystyki systemu ochrony zdrowia w zakresie walki z cholera, podejmowanych działań profilaktycznych (głównie kwarantanny), organizacji opieki medycznej nad chorymi, sposobów doraźnego usuwania skutków cholery (dekontaminacja) i długofalowych działań na rzecz poprawy warunków sanitarnych (w tym przede wszystkim zapewnienia ludności dobrej jakościowo wody).

Pozostałe dokonania Habilitantki, w tym określone w art. 219 ust.1 p. 3 przywołanej ustawy, również zasługują na bardzo pozytywną ocenę.

W związku z tym rekomenduję Wysokiej Radzie Dyscypliny Naukowej Historia Uniwersytetu Gdańskiego poparcie wniosku dr Iwony Janickiej o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

dr hab. Sabina Rejman, prof. UR

